

Lidt om en berømt Mand fra Svendborg Amt

Ved *Gustav Schovsbo*, Sognepræst i Hillerslev.

Man har sammenlignet den danske Folkehøjskole med Middelalderens Kloster, og denne Sammenligning er — skjønt alle Lignelser jo halter — næppe uberettiget. Som fælles Familietræk vil man kunne nævne denne Samlensig om de aandelige Værdier, der gjør saa vel Kloster som Højskole til et godt Madsted for Sjælen, der søger Oplysning om Livet baade i jordisk og i himmelsk Forstand. Og saa denne Lukken af alle de Døre, der fører ud til det myldrende, larmende, kogende Samfundsliv, for at man en Stund kan sidde roligt ved Aandens Bord og komme til sig selv. Men paa èt Punkt er der en afgjort Forskjel. Medens Højskolens Klædebon er den danske Nationaldragt, er Klosters græsk-romersk. Højskolens Arbejde gaar ud paa at finde de Ting frem, som har haft og har Værdi for det danske Folks Liv, og give de unge Mennesker dem paa en saadan Maade, at de bliver sig bevidste som Danske og faar Lyst og Dygtighed til at fylde en Plads i det danske Folkesamfund. I Klosteret derimod levede man med Hjertet og Hjernen hinsides Alperne: Gudsriget skulde sees fra Rom som aandeligt Staa-

sted. Og det samme gjaldt denne Verdens Riger og Lande. Hvad græske Geografer og Læger, arabiske Matematikere, romerske Lovkyndige og Historieskrivere havde set og sagt, det stod fast og skulde kjendes og billiges af hver den, der attraaede at kaldes et dannet Menneske. Bag ved al Forgudelse af den saakaldte „klassiske Dannelse“ ligger i Grunden den Forestilling: syd for Alperne, Pyrenæerne og Balkanbjærgene boede de *rigtige* Mennesker, alle andre var Babarer — mest de mod Norden, i det „yderste Thule“.

Den, som gik i Kloster eller til Klosterskolen, skiftede ikke blot Klædedragt, men ogsaa Sprog, idet Latinen jo var de dannedes og Kirkens Sprog, ja, han skiftede Ham, idet han blev Romer, selv om han kom fra en lille Landsby i Svendborg Amt. Og inden for Murene fik han mere at vide om det gamle Hellas og de gamle Latinere end om sit eget Fædreland og Folk.

Som et Exempel paa dette skal her omtales en i sin Tid berømt Fynbo, der dog paa adskillige Punkter viser, at Forvandlingen fra Dansk til „Europæer“ ikke har været fuldstændig for hans Vedkommende, idet hans danske Natur sommetider gaar over den romerske Optugtelse.

Hans Navn er bleven oprisket i en Afhandling af nu afdøde Axel Anthon Bjørnbo og Carl S. Petersen, et meget grundigt, lærd, men læseværdigt Værk, udkommen 1904 som Led af Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Skrifter. Derfra har jeg min Viden og mine Citater.

Dette Værk begynder saaledes: „Blandt de faa navngivne Forfattere fra den danske Middelalder er der med Undtagelse af Saxo næppe nogen, som er blevet saa hyppigt omtalt og saa ofte gjort til Gjenstand for endog ret indgaaende Behandling som Geografen Claudius Cla-

vus eller Nicolaus Niger“ eller Claudius Claussøn Swart, som Forfatterne kalder ham paa Titelbladet.

Han er efter sin egen Opgivelse født midt paa Fyen i Landsbyen Sallinge „anno Christi 1388, den 14. September, 2 Timer før Solens Opgang“ som Søn af Claus Pederssøn Tyk (Nicolaus Petri Tuchonis filius) og Margarete, Datter af Christiern Strangessøn i Vinning (M. Christierni Strangonis Vinninch filius). Stamtaylen er dog noget usikker, men saa meget er vist, at Claudius Clavus har Blod i sig af en Strange i Vindinge. De fra vort Fædrelandshistorie bekendte Strangesønner tilhørte en adelig Familie, der havde hjemme i Jylland, men ogsaa forekommer paa Fyen i det 14. og 15. Aarhundrede og ejede Gaarde i Gudme og Vindinge Herreder. En af Slægten, Junker Strange,*) hentede med 30 Riddere Dronning Dagmar fra Bøhmen til Danmark i Aaret 1205.

N. Rasmussen Søkilde anfører i sin Beskrivelse af Hillerslev Sogn,**) hvori Sallinge ligger, at en Væbner Niels Pedersen efter Suhms Opgivelse boede i Sallinge 1392, rimeligvis i den Gaard, der kaldes Bloms Gaard. Denne Gaard har nemlig, baade ifølge Sagn og sikre Meddelelser, fordum været „den store Gaard“ i Sallinge, og da den i Birkedommer Bloms***) yngre Aar blev ombygget, fandt man et Stykke Tømmer med en latinsk Indskrift, Aarstal og Navn, som efter paalidelige Vidnesbyrd skulde være 4—500 Aar gammelt. Da nu Navnet Niels

*) A. Huitfeldt: Danmarks Riges Kønike, Tomus I S. 174.

***) Hillerslev og Østerhæsinge Sogne i ældre og nyere Tid af N. Rasmussen Søkilde og S. Jørgensen (Kistrup), Odense 1881. Side 54—55.

****) Justitsraad Henrik Stoltenberg Blom, født 1788, død 1868; boede som Birkedommer over Muckadell m. fl. Birker i Sallinge.

er det samme som Navnet Claus,*) ligger det nær at antage, at Claudius's Fader Nicolaus Petri (ovenfor gengivet paa Dansk ved Claus Pederssøn) er den samme som Væbner Niels Pedersen, der iflg. Suhm boede i Sallinge 1392.

Claudius Clavus har da sikkert været en Mand af Stand og Formue, og dette har vel nok hjulpet ham frem, tilmed, da han har været i Besiddelse af udmærkede Evner.

I Nabsognet mod Syd laa den Gang et stort Kloster, Holmekloster, „Insula Dei“, Guds Holm, oprindeligt anlagt 1172 ved en fiskerig Sø, kaldet „Svends Kjær“, men efter en Brand 1243 gjenopbygget paa det Sted, hvor det nu ligger under Navnet Brahetrolleborg. Det var foruden Dalum Nonnekloster ved Odense det eneste Landkloster paa Fyen; de andre Klostre laa i Byerne. Om én af de sidste katholske Abbeder fortæller man, at Munkene gav ham Øgenavnet „Vælling“, fordi han lod koge Grøden for tynd, hvorover han beklagede sig for Biskop Jens Andersen, der tilbød at ville bytte Øgenavn med ham, ifald han hellere vilde hedde Beldenak ☺: Skaldenakke.**)

Dette Kloster var beboet af Munke af Cisterciensernes Orden, hvis berømteste Mand var Bernhard af Clairvaux,***) den fromme Salmedigter, hvem vi skylder f. Ex. den herlige Salme: „Hil dig, Frelser og Forsoner“,****) Denne Munkeordens mægtigste Velynder her i Danmark var Biskop Absalon og dens berømteste Kloster var Sorø, der var Overhovedet for alle Cistercienserklostrene i Nor-

*) idet de begge er Forkortelser af Navnet Nicolaus.

***) Trap: Danmark I, Side 735, ældre Udgave.

****) født 1090, dør 1153.

*****) Salmebog for Kirke og Hjem Nr. 207.

den. Benedictinerne bygge paa Bjerget, Cistercienserne i Dalen, derfor ligger St. Bendts Kirke i Ringsted højt og Sorø Kloster paa Engen ved Søen — og derfor laa ogsaa Holmekloster ved Sø og Vandløb.

Streng Tarvelighed og Gudsfrøgt prægede Livet i Cistercienserklostrene. Bygninger, Bohave, Klæder, Redskaber o. s. v. er uden Smykke, Guld- og Sølvkar forbydes; deres Bedehuse maa kun smykkes med et simpelt Trækors. De fremmede Agerbrug, Kvægdrift og Mejerivæsen; deres Avlsgaarde var Datidens Landbrugsskoler. De opdyrkede Sumpe, ryddede Skove og anlagde Frugthaver.

Det er ikke urimeligt at antage, at Clavus har faaet sin første Uddannelse i Holmekloster,*) og at han derfra er kommen til det nærbeslægtede Kloster i Sorø. Munkene dør udmærkede sig ved boglige Sysler, og der er adskiligt, der tyder paa, at han har opholdt sig blandt dem. Men det stille Klosterliv med dets Tvang har han næppe følt sig tiltrukket af. Han skildres nemlig af en romersk Ven, Poggio, som „et Menneske med en skarp Forstand, men ustadig“, som en „rastløs og ustadig“ Mand; og det er vel Uro i Blodet, Lyst til Eventyr og Rejsetrang, der har drevet ham ud i den vandrende Lærdes omflakkende Liv; „han har gennemstrefjet en stor Del af Verden,“ siger Vennen.**)

Sandsynligvis har han forladt Danmark i en Alder af omtrent 25 Aar, altsaa 1412—13, og han har da flakket om i Europa, indtil han i Vinteren 1423—24 dukker op i Rom. Her kom han i Berøring med Kardinalerne og den ovennævnte Poggio, der var Pavens Sekretær. Det var lærde Mænd, begejstrede for den klassiske Oldtid, og det er ingen ringe Ære for Clavus, at han har kunnet

*) hvis Munke forrettede Gudstjeneste i Hillerslev Kirke.

**) Bj. & P. S. 199.

hævde sig i den Kreds saa godt, at Poggio kalder ham „en lærd Mand, i høj Grad dannet“.

I Italien fik hans urolige Liv et bestemt Maal. Interessen for Geografien var just vakt dernede ved, at den gamle græske Geograf Ptolemæus's Geografi*) var blevet oversat paa Latin 1409. Det er naturligt, at man i lærde, ledende Kredse har henvendt sig til den vidtberejste, lærde Nordbo for at hente yderligere Oplysninger om Norden end dem, Ptolemæus gav. Idet han bevarer dennes Opgivelser som Grundlag, gav Clavus saa, støttet paa sin egen Viden og paa en Fortegnelse over Rejseruter, hvis Brugbarhed han paa sine Rejser havde lært at skatte, de italienske Lærde et Kort med tilhørende beskrivende Text over Norden. Særlig dvælede han ved, hvad der kunde interessere de Gejstlige: Oplysning om Klostre, Helgener, Religionsforhold. Dette hans første Arbejde blev den første paa videnskabeligt Grundlag byggede Udvidelse af Ptolemæus Geografi. (Bj. & P. Side 200).

Bj. & P. S. 200: Hvor længe Cl. blev i Italien, vides ikke. Af et Brev af 4. Maj 1434 fra Poggio fremgaar det, at han den Gang allerede forlængst havde tabt Forbindelsen med sine italienske Venner. Der er god Grund til at tro, at han snart efter Aar 1424 forlod Italien. Hans Tanker var nu blevet ledede i en bestemt Retning, hans Interesse vakt for en Opgave, hvis Løsning stemmede med hans Rejsetrang og Eventyrløst; klar over, hvor mangelfuldt hans første Arbejde var, besluttede han at udarbejde et nyt og bedre Kort over Norden. Med dette Maal for Øje, drog han hjem. Muligvis er han bleven styrket i sit Forsæt ved Opfordring af sin Konge, Erik

*) Claudius Pt. var født i Ægypten i Aaret 70 e. Chr.; han forfattede en Geografi i 8 Bøger og er den første, der har gjort Forsøg paa at tegne Landkort.

af Pommern, der 1424 var i Italien, og med hvem han da kan være truffen sammen.

Han begav sig da ud paa en Rejse, hvis Resultat blev et nyt og bedre Nordenskort med forklarende Text.

Bj. & P. S. 200—201: Om denne Rejses Omfang og Udstrækning kan vi ud fra dette Værk danne os et Begreb. Han har passeret Lübeck og maaske flere om-liggende Havnestæder og har besøgt de danske Øer. Han er sejlet over Kattegat og langs Norges Vestkyst til Trondhjem, derfra direkte til Grønland og har omsejlet og udforsket dette Lands Kyster. Dette er sket i Aarene 1425—50, paa en Tid, fra hvilken vi ellers ingen sikre Efterretninger har om Grønland, og han har gjort denne Rejse med det bestemte Formaal for Øje at udnytte sine i Italien erhvervede Kundskaber til at kortlægge dette fjerne Land, der endnu aldrig af andre var bleven optaget paa noget Kort; med andre Ord: Cl. er saa at sige Danmarks første videnskabelige Polarforsker, den ældste af de mange Danske, der har Æren for at have udforsket Grønland og kortlagt det.*) Dette Grønlandskort er da hans Livs Bedrift. „Jeg har ved omhyggelig Tegning saa vel som ved skriftlig Optegnelse søgt at give Efterverdenen et tro Billede af de mig ved Selvsyn nøje bekendte nedennævnte Lande, som var Ptolemæus, Hipparch og Marinus ukjendte.“ Saaledes siger han i Indledningen til sit Værk.***) Og hans Kort over Grønland udmærker sig virkelig ved en omhyggelig Tegning, som endnu den Dag i Dag beundres af Kjendere. Den Indsats, han navnlig derved har gjort i europæisk Videnskab og Kultur, berettiger ham til en Plads i første Række blandt vor Middelalders Forfattere.***)

*) Bj. & P. S. 182.

***) Bj. & P. S. 176.

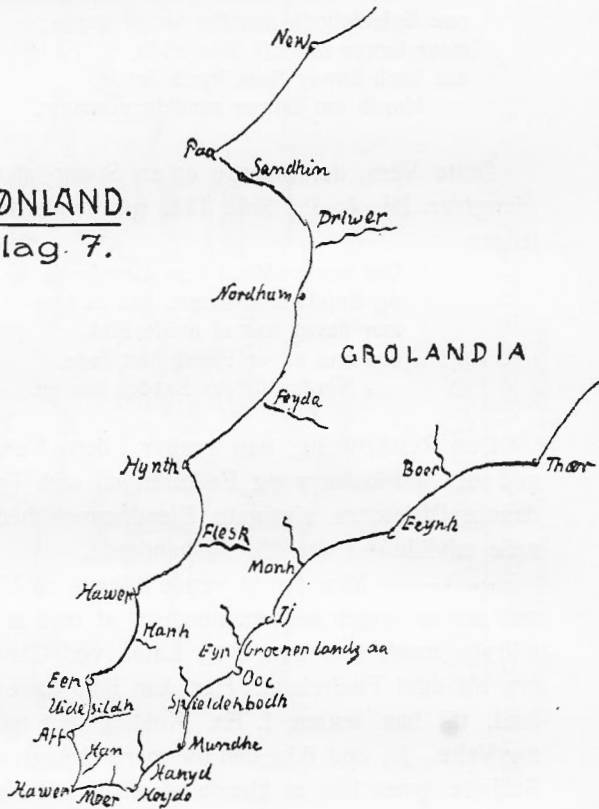
***) Bj. & P. S. 210.

Lidt om en berømt Mand fra Svendborg Amt. 141

Nu til Dags er Grønlands Forbjerge, Fjorde og Landsdele opnævnt efter dem, der har fundet dem, eller deres Lands Konge (Pearys Land, Mylius-Erichsens Land, Kri-

RIDS AF GRØNLAND.

Bj. og P. Bilag 7.

stian den 9. Land, Kejser Vilhelms Land). Men Clavus betegner dem paa en ejendommelig Maade. Et Forbjerg kalder han „Thær“, en Flod „Boer“, et andet Forbjerg „Eyn“, en anden Flod „Manh“ — og læser man alle Stedbetegnelserne i Sammenhæng fra øverst paa Øst-

kysten rundt om Sydspidsen til øverst paa Vestkysten faar man følgende Vers frem:

Thær boer eeynh manh ij eyn Groenenlandz aa,
 ooc Spieldebohd mundhe hanyd heyde;
 meer hawer han aff uide sildh,
 een hanh hawer flesk hynth feyde,
 Nordh um driwer sandhin paa new.

Dette Vers, der maaske er en Stump af en Folkevis, gjengiver Bj. & P., Side 111, paa moderne Dansk saaledes:

Der bor en Mand i en Grønlands Aa,
 og Spjeldebod monne han hedde;
 mer haver han af hvide Sild,
 end han haver Flæsk hint fede.
 Norden driver Sandet paa ny.

Den Retskrivning, han bruger i dette Vers, røber ham ved det indskudte y og Endelsen nh som Fynboen.*) De danske Dialekters vigtigste Ejendommeligheder var allerede udviklede i det 15. Aarhundrede.

— — — Men for at vende tilbage til Udgangspunktet: der er noget beskæmmende i, at med al sin Lærdom, udtrykt baade paa Dansk og Latin, ved Clavus kun lidet om sit eget Fædreland. Han kan ikke have været i Jylland, thi han tegner f. Ex. Kolding ind mellem Aarhus og Vejle. Ja, end ikke den nærmere Omegn af sin Fødeby Sallinge synes han at kjende af andet end Navn. Det ser ud til, at han ikke en Gang har været i Odense, der dog kun ligger 3 Mil Nord for Sallinge.

Som ovenfor antydet maa dette Forhold søge sin Forklaring i, at han allerede i sine meget unge Aar kom ind under den romerske udanske Klosterkultur — og at han

*) Bj. & P. S. 111.

RIDS AF DANMARK.

Bjørnbo og S. Petersens Værk Bilag 7.
 (Mange Bynavne er her udeladt.)

i en senere Alder blev grebet af en Tanke, der førte ham langt bort fra det lille Sallinge paa den lille Ø Fyen i det lille Land Danmark. Men han har dog husket at indtegne sin Fødeby paa Kortet, endogsaa blandt de vigtigste Byer paa Fyen, saa Navnet Sallinge en Gang har været kjendt overalt i Europas dannede Verden.

— — — Med dette Nordens-Kort forsvinder han af Historiens Dagslys; vi véd intet om, hvornaar eller hvor han er død. Men det er jo ogsaa en Biting; vigtigere er det, at hans Værk og hans Navn endnu lever med Ære.
